

การพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากผ้าไหมนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ด้วยวัฒนธรรมเชิงอุตสาหกรรม Development of Textile Products from Na Pho Silk, Buriram Province, Based on Industrial Cultural Concepts

นฤพน ไพบูลย์ตันตวิวงศ์, สุศากาญจน์ แยมบตี, ชลธิชา สาริกานนท์, กิตติศักดิ์ อริยะเครือ, จำลอง สาริกานนท์,
ฐิติมา พุทธบุชา, กรชนก บุญทร, จริญญา คล้ายจ้อย, วาสนา ช่างม่วง

คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

*ผู้นิพนธ์ประสานงาน: นฤพน ไพบูลย์ตันตวิวงศ์ e-mail: naruepon.p@mutp.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และภูมิปัญญาการทอผ้าไหมมัดหมี่ของชุมชนอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ และพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากผ้าไหมด้วยแนวคิดวัฒนธรรมเชิงอุตสาหกรรม โดยมุ่งเน้นการพัฒนานวัตกรรมด้านลวดลาย สี การทอ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับการใช้งานร่วมสมัยและการตลาด การดำเนินการวิจัยประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมการทอผ้าไหม การลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับกระบวนการเตรียมเส้นไหม การย้อมสี การมัดหมี่ และการทอผ้า ตลอดจนการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอ ได้แก่ เสื้อผ้าแฟชั่น กระเป๋า เคหะสิ่งทอ และบรรจุภัณฑ์ ผลการวิจัยพบว่า ผ้าไหมมัดหมี่นาโพธิ์มีเอกลักษณ์ด้านลวดลายที่สะท้อนวิถีชีวิต ธรรมชาติ และความเชื่อของชุมชน โดยเฉพาะผ้าไหมมัดหมี่ตีนแดงซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะพื้นที่ การพัฒนาลวดลายและสีโดยอาศัยกระบวนการทอแบบดั้งเดิมร่วมกับการปรับใช้วัสดุและเทคโนโลยีที่เหมาะสม สามารถเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้แก่ผ้าไหมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การแปรรูปผ้าไหมเป็นผลิตภัณฑ์สิ่งทอร่วมสมัยช่วยขยายขอบเขตการใช้งานและเพิ่มศักยภาพเชิงเศรษฐกิจของผ้าไหมชุมชน อันนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ผ้าไหมมัดหมี่, นาโพธิ์, การพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอ, วัฒนธรรมเชิงอุตสาหกรรม, สิ่งทอชุมชน

Abstract

This research aimed to study the identity and indigenous knowledge of Mudmee or Ikat silk weaving in Na Pho District, Buriram Province, and to develop silk textile products based on industrial cultural concepts. The study focused on innovating weaving patterns, coloration, textile production processes, and product transformation to suit contemporary usage and market demands. The research methodology involved documentary study, field investigation, and qualitative data collection on silk preparation, dyeing, tie-dye (Mudmee) techniques, and weaving processes, as well as the design and development of textile products, including fashion garments, handbags, home textiles, and packaging. The results revealed that Na Pho Mudmee silk possesses distinctive patterns derived from local ways of life, natural elements, and cultural beliefs, particularly the red-bordered Mudmee silk, which represents

a unique local identity. The development of patterns and colors through the integration of traditional weaving techniques with appropriate materials and production methods effectively enhanced both the aesthetic and economic value of the silk textiles. Furthermore, transforming Mudmee silk into contemporary textile products expanded its functional applications and market potential. Overall, this research demonstrates that applying industrial cultural concepts to community-based silk textiles contributes to value creation, strengthens local textile identity, and supports the sustainable preservation and development of traditional textile knowledge.

Keywords: Ikat silk, Na Pho, textile product development, industrial culture, community textiles

1. บทนำ

เมื่อปี พ.ศ. 2530 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ทรงรับสั่งให้ศูนย์วิจัยและพัฒนาคุณภาพชีวิต สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT) ศึกษาข้อมูลพื้นที่แหล่งที่ผลิตของประเทศไทย พบว่าอำเภอ นาโพธิ์เป็นพื้นที่แหล่งที่ผลิตของประเทศ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงทราบถึงโครงการ จึงรับพื้นที่อำเภอ นาโพธิ์ไว้ในโครงการส่วนพระองค์ เพื่อร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎร และทรงเสด็จเยี่ยมราษฎรอำเภอนาโพธิ์ ในปี พ.ศ. 2536 -2544 จำนวน 5 ครั้ง เพื่อรองรับแผนงานด้านการพัฒนาอาชีพตามโครงการส่วนพระองค์ นายโกสินทร์ ศรีเพชรพงษ์ นายอำเภอนาโพธิ์ ในขณะนั้นได้มีแนวคิดในการส่งเสริมอาชีพทอผ้าไหมอำเภอนาโพธิ์ให้เกิดความเท่าเทียมกันและมีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น และได้จัดหางบประมาณก่อสร้างศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านที่อำเภอนาโพธิ์ขึ้น ในปี พ.ศ. 2542

ผ้าไหมบุรีรัมย์ มีสีสันลวดลายหลากหลาย ตามความนิยมของชาวบุรีรัมย์ที่มีชนเผ่า 4 ชนเผ่า [1] ได้แก่

- 1) ชนเผ่าไทยเขมร นิยมผ้าไหมลายหางกระรอก ลายอัลปรม ลายโฮล ลายลูกแก้ว เป็นต้น
- 2) ชนเผ่าชาวกูย นิยมแต่งกายแบบชาวไทยเขมร นิยมผ้าไหมกระเนียวลายริ้วเป็นทางยาว สตรีนิยมใส่ซิ่นที่มีหัวและตีนซิ่น และนิยมผ้าไหมลายลูกแก้วย้อมมะเกลือเป็นสีดำ
- 3) ชนเผ่าชาวไทยโคราช นิยมผ้าไหมลายหางกระรอก
- 4) ชนเผ่าไทยลาว นิยมผ้าย้อมคราม และไหมลายมัดหมี่ลวดลายต่างๆ ที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับว่าเป็นผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ “ผ้าซิ่นตีนแดง” ซึ่งผลิตมาที่อำเภอพุทไธสงและอำเภอนาโพธิ์

ในปี พ.ศ. 2545 รัฐบาลกำหนดโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” (One Tambon One Produce : OTOP) เป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล โดยส่งเสริมให้นำทรัพยากรและภูมิปัญญาในชุมชนมาผลิตและพัฒนาเป็นสินค้าหรือบริการเพื่อสร้างงานสร้างอาชีพและรายได้แก่คนในชุมชน “ผ้าไหม” จึงได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการผลิต มาตรฐานผลิตภัณฑ์ การ

แปรรูป บรรจุภัณฑ์ การตลาด แหล่งทุนและการบริหารจัดการ จนเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงและสร้างรายได้แก่ประชาชนชาวจังหวัดบุรีรัมย์ปีละหลายร้อยล้านบาทในปัจจุบัน นอกจากนี้จังหวัดบุรีรัมย์ได้มีการส่งเสริมการตลาดผ้าไหมบุรีรัมย์ โดยส่งเสริมการพัฒนาลายเอกลักษณ์ ผ้าไหมจังหวัดบุรีรัมย์ โดยในปี พ.ศ. 2546 จังหวัดได้แต่งตั้งคณะทำงานที่ประกอบด้วยภาคส่วนต่างๆ เพื่อค้นหาและพัฒนาลายเอกลักษณ์ผ้าไหมจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งจังหวัดได้ประกาศให้ “ผ้าไหมลายหางกระรอกคู่” เป็นผ้าลายเอกลักษณ์ ซึ่งได้รับความนิยมอยู่ระยะหนึ่ง และในปี พ.ศ.2553 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 (จังหวัดนครชัยบุรีรินทร์) ได้อนุมัติงบประมาณให้จังหวัดบุรีรัมย์พัฒนาลายเอกลักษณ์ผ้าไหมจังหวัดบุรีรัมย์อีก จังหวัดได้จัดให้กลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมและผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับผ้าไหมช่วยกันออกแบบลายเอกลักษณ์ผ้าไหม ปรากฏว่าได้ลายผ้าไหมที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชนทั้ง 4 เผ่ากับจุดเด่นของจังหวัดบุรีรัมย์ คือ “ภูเขาไฟ” จึงเกิดเป็น “ลายกระรอกหมีภูภิรมย์” ขึ้น เรียกสั้นๆว่า “ผ้าไหมลาวา” แต่เนื่องจากกลุ่มทอผ้าไหมส่วนใหญ่ไม่ถนัดทอผ้ามัดหมี่ลวดลายดังกล่าว ซึ่งทำให้เกิดความสวยงามได้ยาก จึงไม่นิยมทอเพื่อใช้หรือจำหน่าย ในปัจจุบันผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัดบุรีรัมย์ที่เป็นที่นิยมและได้รับการยอมรับตลอดเวลาที่ผ่านมาจึงได้แก่ “ผ้าชิ้นดินแดง” [2]

อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้ประกอบการผลิตผ้าไหม อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีความต้องการที่จะยกระดับการผลิตผ้าไหมให้เป็นลวดลายอื่นๆ ที่แตกต่างจากลายเอกลักษณ์ของชุมชน ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากผ้าไหม ด้วยวัฒนธรรมเชิงอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลทำให้เกิดพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมนาโพธิ์ บุรีรัมย์ ให้มีคุณค่าและมีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น เป็นผลให้มีการอนุรักษ์และพัฒนา ส่งเสริมผ้าไหมนาโพธิ์ บุรีรัมย์ ให้สู่ตลาดในรูปแบบใหม่มากขึ้นตอบสนองนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นการปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตภาพและคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และความเป็นไทย ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน สนองต่อนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

2. วิธีการศึกษา

การดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากผ้าไหม นาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ด้วยวัฒนธรรมเชิงอุตสาหกรรม การดำเนินการวิจัยมีขั้นตอนดังนี้ [3]

2.1 การศึกษาประวัติความเป็นมาของศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

ในการศึกษาประวัติความเป็นมาของศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ จะดำเนินการศึกษาโดยใช้หนังสือ ตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อมูลจากสื่อออนไลน์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ นอกจากนี้มีการลงพื้นที่เพื่อดำเนินการสอบถามข้อมูลตลอดจนดำเนินการบันทึกภาพ เพื่อนำมาใช้ทำสื่อ

2.2 การศึกษาการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบลวดลายทอและสีผ้าไหมนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ขั้นตอนการศึกษาการพัฒนาวัตกรรมการออกแบบลวดลายทอและสีผ้าไหมนาโพธิ์บุรีรัมย์ เริ่มดำเนินการศึกษาลวดลายผ้าไหมนาโพธิ์แบบดั้งเดิม และการออกแบบลวดลายผ้าไหมนาโพธิ์แบบใหม่โดยทำการศึกษากระบวนการขั้นตอนการทำความสะอาดเส้นไหม การย้อมสีเส้นไหม การเตรียมเส้นไหมสำหรับการทอผ้า การทอผ้าไหม โดยมีการลงพื้นที่เพื่อศึกษาารูปแบบลวดลายทอ [4]

2.3 การศึกษาการพัฒนาวัตกรรมการออกแบบกระเป๋ากจากผ้าไหมนาโพธิ์บุรีรัมย์

ขั้นตอนการศึกษาการพัฒนาวัตกรรมการออกแบบกระเป๋ากจากผ้าไหมนาโพธิ์บุรีรัมย์ เริ่มจากการออกแบบกระเป๋ากแฟชั่น 5 แบบ ทำการตัดเย็บ จนกระทั่งได้ออกมาเป็นกระเป๋าก โดยใช้ผ้าที่ได้จากการออกแบบลวดลายทอในข้อ 2.2

2.4 การศึกษาการพัฒนาวัตกรรมการออกแบบเสื้อผ้าจากผ้าไหมนาโพธิ์บุรีรัมย์

ขั้นตอนการศึกษาการพัฒนาวัตกรรมการออกแบบเสื้อผ้าจากผ้าไหมนาโพธิ์บุรีรัมย์ เริ่มจากการออกแบบเสื้อผ้าสตรี 5 แบบ การตัดเย็บ จนกระทั่งได้ออกมาเป็นเสื้อผ้าพร้อมสวมใส่ โดยใช้ผ้าที่ได้จากการออกแบบลวดลายทอในข้อ 2.2 โดยเน้นการใช้ผ้าให้คุ้มค่าที่สุด และประหยัดเวลาและแรงงานในการตัดเย็บ รวมทั้งสวมใส่สะดวกสบายได้หลายโอกาส

2.5 การศึกษาการพัฒนาวัตกรรมการออกแบบเคหะสิ่งทอจากผ้าไหมนาโพธิ์บุรีรัมย์

ขั้นตอนการศึกษาการพัฒนาวัตกรรมการออกแบบเคหะสิ่งทอจากผ้าไหมนาโพธิ์บุรีรัมย์ เริ่มจากการออกแบบเคหะสิ่งทอ 5 รูปแบบ การตัดเย็บ จนกระทั่งได้ออกมาเป็นเคหะสิ่งทอ ซึ่งได้แก่หมอน โดยใช้ผ้าที่ได้จากการออกแบบลวดลายทอในข้อ 2.2

2.6 การศึกษาการพัฒนาวัตกรรมการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมนาโพธิ์บุรีรัมย์

ขั้นตอนการศึกษาการพัฒนาวัตกรรมการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมนาโพธิ์บุรีรัมย์ เริ่มจากการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่เป็นลักษณะของขวัญ เพื่อใช้ในโอกาสพิเศษ หรือเป็นของขวัญในเทศกาลต่างๆ โดยทำเป็นกล่องกระดาษขึ้นรูป มีโครงสร้างที่สามารถขึ้นรูปเองได้ ติดกาวน้อยที่สุดในส่วนของตราสัญลักษณ์ของกลุ่มจะใช้สติ๊กเกอร์ชนิดใส มีรายละเอียดของกราฟิกเป็นสีทอง เพื่อแสดงถึงลักษณะในทางของบรรจุภัณฑ์ ลายละเอียดและข้อบ่งชี้ของบรรจุภัณฑ์พิมพ์แผ่นระบายละเอียดภายในตัวบรรจุภัณฑ์

3. ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

3.1 ผลการศึกษาประวัติความเป็นมาของศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านอำเภอนาโพธิ์ ตั้งอยู่เลขที่ 9 หมู่ที่ 13 บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ (ภาพที่ 1) ได้ดำเนินการก่อตั้งขึ้นมาโดยมี นางประคอง ภาสฐิติ เป็นประธานกลุ่ม เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหม ตลอดจน เป็นศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของอำเภอนาโพธิ์ ราษฎรส่วนใหญ่ของอำเภอนาโพธิ์ ประกอบอาชีพเสริมได้แก่ การทอผ้าไหม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษสู่รุ่นหลาน มีผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอ ซึ่งได้แก่ผ้าไหมมัดหมี่ ปี พ.ศ. 2524 ได้รวมกลุ่ม

สมาชิก และได้รับเป็นสมาชิกโครงการส่งเสริมศิลปาชีพ ตลอดจนได้รับรางวัลจากการประกวดผ้าไหมระดับภาคตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2534 - 2555 รวม 47 รางวัล ในปี พ.ศ. 2542 ได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการ เนื่องจากอยู่ในพื้นที่โครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงสร้างศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านอำเภอนาโพธิ์ เป็นศูนย์กลางถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา แก่กลุ่มเยาวชนอื่นๆในพื้นที่และต่างพื้นที่

ภาพที่ 1 ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้าน อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

ปัจจุบันผ้าไหมมัดหมี่ยังได้พัฒนาการผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าไหมหลากหลายชนิดตามความต้องการของตลาด เช่น เนกไท กระเป๋า การทอผ้ามัดหมี่ของชาวบุรีรัมย์ใช้ลายเก่าแก่ดั้งเดิมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา และมีการพัฒนาลายใหม่ ๆ ขึ้นเพื่อความแปลกใหม่และสวยงาม เหมาะกับความต้องการของตลาด แต่ไม่ว่าจะพัฒนา

ลายไปมากน้อยเพียงใด ลายดั้งเดิมยังคงเป็นองค์ประกอบสำคัญของลายประดิษฐ์ที่พัฒนาขึ้นอยู่นั้นเอง จาก การสอบถามผู้สูงอายุที่มีอาชีพทอผ้าในท้องถิ่นถึงที่มาของลายผ้า พบว่าต้นแบบมาจากพืช ส่วนของต้นพืช สัตว์ และเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน ซึ่งบางอย่างสูญหายไปแล้ว เนื่องจากไม่มีการสืบทอด แต่ยังคงปรากฏต้น เค้าอยู่บนลายมัดหมี่

3.1.1 ผ้ามัดหมี่ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) มัดหมี่ธรรมดา เดิมนิยมทอเป็นผ้าชิ้น เน้นการเพิ่มลวดลายที่ตื่นตาตื่นใจให้สวยงาม ปัจจุบันมีผู้นิยมนำ ผ้ามัดหมี่ไปตัดเป็นเสื้อผู้ชายและผู้หญิง การมัดหมี่จึงนิยมมัดเชิงทั้ง 2 ด้านเหมือนกัน เพื่อประโยชน์ในการใช้ สอยได้อย่างเต็มที่

2) มัดหมี่ตีนแดง หรือชาวบ้านเรียกว่า ซิ่นตีนแดง หรือ ซิ่นหมี่รวด เป็นผ้าเอกลักษณ์ท้องถิ่นของ ชาวนาโพธิ์ พุทไธสง (อำเภอนาโพธิ์เดิมขึ้นกับอำเภอพุทไธสง) ไม่มีในท้องถิ่นอื่น หัวซิ่นและตีนซิ่นจะย้อมเป็นสี แดง ตรงกลางเป็นพื้นดำ มัดหมี่เล่นสีเหลือง แดง ขาว มีเขียวปนบ้าง ลายที่ทอส่วนใหญ่เป็นลายเก่าดั้งเดิม การทำซิ่นตีนแดงมีความยุ่งยากกว่ามัดหมี่ชนิดอื่นจึงไม่ค่อยนิยมทำกันและเกือบจะสูญหายไป แต่ได้มีการนำ ซิ่นชนิดนี้ไปแสดงในงานนิทรรศการสมบัติอีสานใต้ ครั้งที่ 2 และทางมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ได้ใช้ซิ่นชนิดนี้ สำหรับนักแสดงนาฏศิลป์ตั้งแต่นั้นมา และมีการร่วมรณรงค์ให้หันมาผลิตและใช้แต่งกายในงานประเพณีสำคัญ เช่น บุญบั้งไฟ และลอยกระทง อีกครั้ง จึงทำให้ซิ่นตีนแดงกลับมาเป็นที่นิยมและสร้างรายได้ให้กับชุมชนนา โพธิ์อย่างงดงาม

3) มัดหมี่คันท้อ ชาวบ้านเรียก ซิ่นคันท้อ เป็นการทอมัดหมี่ลายเล็ก ๆ สลับกับไหมสี หรือ ไหมควบ นิยม ทำลายนกันน้อย นาคันน้อย กีบักบก ลายโคมต่าง ๆ นิยมใช้ในหมู่ผู้หญิงสูงอายุ

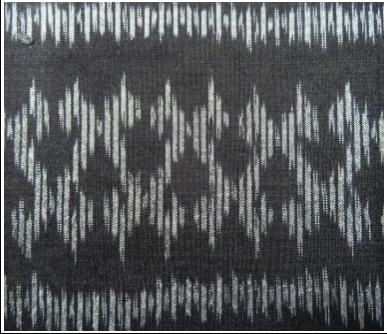

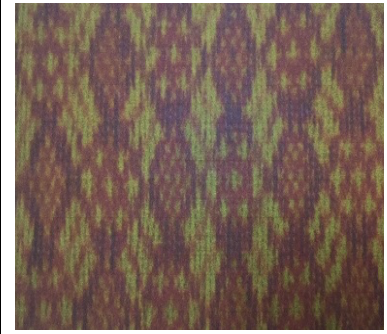
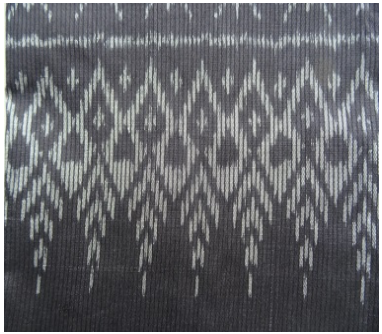

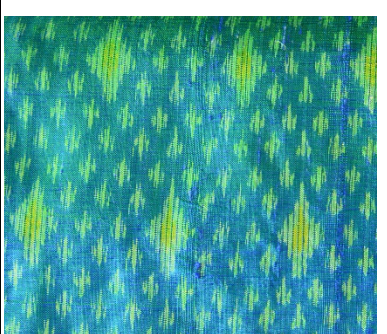
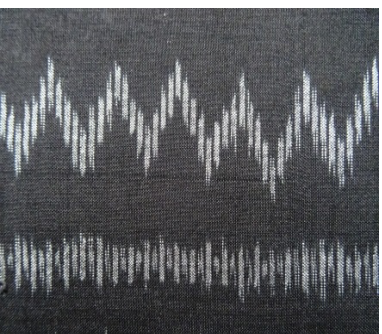
3.1.2 ลายและต้นแบบต่าง ๆ ของมัดหมี่มีดังนี้

- 1) ลายปักจับ (กระจับ) ต้นแบบมาจากฝักของกระจับที่ขึ้นในน้ำ
- 2) ลายโคมห้า ลายโคมเจ็ด ลายโคมเก้า ลายโคมสิบเอ็ด ลายโคมสิบสาม ลายโคมสิบเก้า ลายโคม ต่างๆ เหล่านี้ ต้นแบบมาจากโคมที่ชาวอีสานนิยมปลอย หรือจุดเวลาออกพรรษา เช่น มัดหมี่ห้า ลำ เรียกว่า ลายโคมห้า สำหรับมัดหมี่เจ็ดลำ เรียกว่า โคมเจ็ด เป็นการเรียกตามมัดหมี่ที่มัด
- 3) ลายดอกแก้วหรือลายหน้าเสือ มีต้นแบบมาจากต้นดอกแก้วหรือส่วนหน้าของเสือ
- 4) ลายแมงสีเสียด เป็นสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังที่อาศัยในน้ำ ตัวเล็ก มีปีก ชาวบ้านนิยมจับไป ทำอาหาร
- 5) ลายขอก่องข้าว ต้นแบบมาจากขอที่ใช้แขวนก่องข้าวในสมัยโบราณ ด้านบนใช้เชือกผูกแขวนไว้ กับหลังคาห้องครัว ด้านล่างใช้แขวนก่องข้าว
- 6) ลายแมงมุม
- 7) ลายกอตะไคร้
- 8) ลายขาเป็ย ต้นแบบมาจากขาเป็ยซึ่งเป็นอุปกรณ์ในการกรอฝ้ายออกจากไนที่ใช้ในสมัยโบราณ

- 9) ลายงูเหลือม
- 10) ลายขอแควม้า ต้นแบบมาจากแควม้า แควม้า เป็นคำภาษาถิ่นอีสาน ใช้เรียก บั้งเหียนม้า ลายกีบักบก ต้นแบบมาจากเมล็ดต้นจบกเวลาผ่าซีก
- 11) ลายเอี้ยเอี้ยวควายหรือลายง่องแงงเอี้ยวควาย ต้นแบบมีที่มาจากรอยควายตัวผู้เดินเอี้ยว เป็นลายทางขวางนิยมทอเป็นหมี่ขึ้นคันข้อ โดยใช้ลายกีบักบกประกอบ
- 12) ลายนาคเกี้ยว ต้นแบบมาจากบันไดโบสถ์หรือบันไดวัดในสมัยโบราณ ซึ่งมักประดิษฐ์เป็นรูปตัวนาค โดยหางนาคจะทอดลงมาจากตัวโบสถ์ หัวนาคจะอยู่บันไดขั้นสุดท้ายของวัดหรือโบสถ์ เป็นต้น

ลายต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นลายมัดหมี่ที่ทอกันมาแต่ดั้งเดิมและปรากฏดังภาพที่ 2 ปัจจุบันได้ถูกนำมาประยุกต์ใหม่ หรือไม่ก็ไม่นิยมทำกันแล้วมีรายละเอียดเกี่ยวกับลายและที่มา ปัจจุบันหมู่บ้านทอผ้าไหมอำเภอนาโพธิ์เป็นแหล่งทอผ้าไหมโดยเฉพาะผ้าไหมมัดหมี่ ได้รับความสนับสนุนช่วยเหลือในด้านการพัฒนาฝีมือให้ได้มาตรฐานทั้งรูปแบบ วิธีการผลิต ลวดลาย การให้สี จากศูนย์ศิลปาชีพพิเศษ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สำหรับผ้าไหมที่ผลิตมีหลายประเภท ทั้งผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง ชาวบ้านเรียก ผ้าตะโรง ผ้าหางกระรอก ชาวบ้านเรียก ผ้าควบ ผ้าชนิดนี้มีความพิเศษและพิถีพิถันกว่าผ้าชนิดอื่น ใช้เส้นไหมเครือเดียวกันทอไม่มีสีอื่นคัน เป็นผ้ามีราคาและคุณค่ามาก นิยมใช้ในงานบวชนาค (ให้นาคนั่ง) และใช้คลุมโลงศพ นอกจากนี้ยังมีผ้าพื้นเรียบ ผ้าลายลูกแก้ว ผ้าขึ้นก่วย และผ้ามัดหมี่

ลายขอสันบ่มีอ	ลายขอกองขาว	ลายหมีขึ้นขอโบราณ
ลายหมีวง	ลายดอกผักแว่น	ลายไฟลีนปิ่นแก้ว
ลายชาเป็ย	ลายหวิกล้วย	ลายตนสน
ลายกอตะไคร	ลายดาวลอมเดือน	ลายเอี้ยเอี้ยวควาย
ภาพที่ 2 ลวดลายและต้นแบบของผ้ามัดหมี่นาโพธิ์บุรีรัมย์ (ต่อ)		

ลายงูเหลือม	ลายปูโต	ลายเตา
ลายนาคเกี้ยว	ลายแมงมุม	ลายถั่วแปบ
ลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน	ลายโคมทา	ลายโคมเกา
ลายขอแคเมา [5]	ลายแมงสีเสียด [5]	ลายดอกแก้ว [5]
ภาพที่ 2 ลวดลายและต้นแบบของผ้ามัดหมี่นาโพธิ์บุรีรัมย์ (ต่อ)		

3.2 ผลการศึกษาการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบลวดลายทอและสีผ้าไหมนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ผลการศึกษาการพัฒนานวัตกรรม รูปแบบลวดลายทอและสีผ้าไหม จะประกอบไปด้วยผลการศึกษาในเรื่อง การเตรียมเส้นไหมและการย้อมสีเส้นด้ายไหม การทอผ้าไหมมัดหมี่และรูปแบบลวดลายทอและสีผ้าไหมนาโพธิ์ บุรีรัมย์

3.2.1 การเตรียมเส้นไหมและการย้อมสีเส้นด้ายไหม สำหรับทำผ้ามัดหมี่

ผ้ามัดหมี่ มีลักษณะที่โดดเด่นคือ ลวดลายที่เกิดขึ้นจากการที่สีซึมลงไปตามส่วนที่ไม่ถูกมัด ในขณะที่ทำการย้อม ลวดลายนี้จะไม่คมชัดเหมือนผ้าทอชนิดอื่นๆ ความเหลืองของลวดลายอันเกิดจากความคลาดเคลื่อนเล็กน้อยในกระบวนการทอเป็นเอกลักษณ์ หรือเสน่ห์อย่างหนึ่ง สำหรับ วัสดุ สารเคมี และอุปกรณ์การเตรียมและย้อมสีเส้นไหมปรากฏดัง ภาพที่ 3

เส้นไหม (silk yarn)	สีเคมีสำหรับย้อมไหม (synthetic dye)
สบู่ลอกขาวไหม (soaping agent)	ด่างเหลียม หรือ โซดาแอส (soda ash)
ภาพที่ 3 วัสดุ อุปกรณ์ สารเคมี สำหรับการย้อมสีเส้นด้ายไหม สำหรับทำผ้ามัดหมี่	

ด่างฟอกไหมขาว (bleaching alkaline)	ภาชนะสำหรับต้มย้อมสี (container)
กงไหม (warping reel)	อັก (spool rack)
ไฉ (spinning wheel)	โฮงมัดหมี่ (Hong Mud Mee)
ภาพที่ 3 วัสดุ อุปกรณ์ สารเคมี สำหรับการย้อมสีเสนด้ายไหม สำหรับทำผ้ามัดหมี่ (ต่อ)	

3.2.2 ขั้นตอนการเตรียมและการย้อมสี เส้นด้ายไหม [6]

- 1) คัดเลือกเส้นไหมที่มีคุณภาพ (ภาพที่ 4)
- 2) การฟอกไหม (การดองไหม) คือ การนำไหมดิบมาฟอกเพื่อไม่ให้ไหมมีไขมันเกาะ โดยจะใช้ด่างจากขี้เถ้า หรือด่างฟอกไหม 5 ซ่อนโตะ และใช้ด่างเหล็ม 2 ซ่อนโตะ ใสเพื่อให้ผ้าไหมขึ้นมัน การดองจะทำให้เส้นไหมขาวนวลขึ้น เป็นการฟอกไหม เรียกว่า “การดองไหม” แล้วจึงนำไปย้อม (ภาพที่ 5)

3) การย้อมสี โดยการย้อมสีเหลืองก่อน (ภาพที่ 6) ด้วยการผสมสีกับน้ำและคนให้เข้ากัน แล้วจึงนำไหมลงไปต้มประมาณ 30 นาที ใช้สีเหลืองเพื่อให้ได้พื้นของเส้นไหมเป็นสีเหลือง ถ้าใช้สีอื่นจะทำให้ ลวดลายไม่ชัดเจน ใช้ไหม 5 ปอย ซึ่งจะนำมาทอผ้าได้ 2 ผืน ในสมัยก่อนนิยมใช้สีจากธรรมชาติ แต่ปัจจุบัน การย้อมด้วยสีธรรมชาติเริ่มหายไป เนื่องจากมีสีวิทยาศาสตร์เข้ามาแทนที่ ที่หาซื้อได้ง่าย ตามร้านขายเส้นไหม หรือผ้าไหม เมื่อละลายน้ำจะแตกตัว ย้อมง่าย สีสดใส ราคาถูก ทนต่อการซักล้างดี

ภาพที่ 7 การล้างทกให้แห้ง

ภาพที่ 8 การกวักไหม

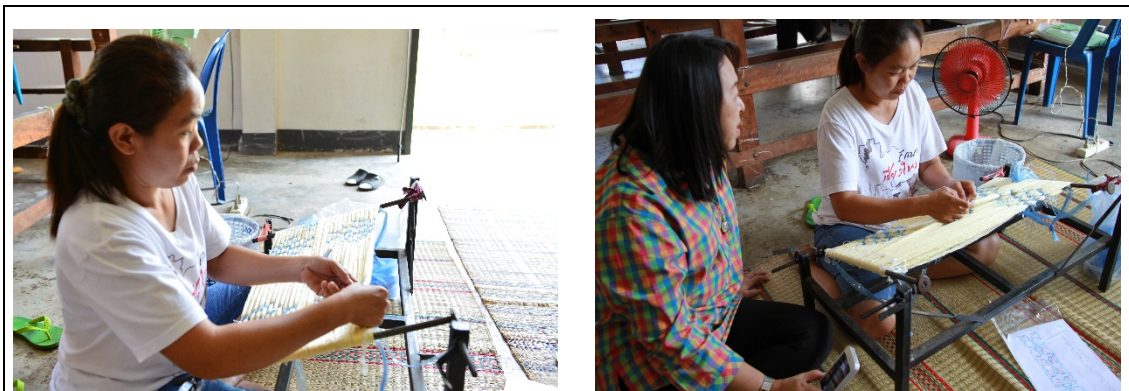
4) การล้างทกให้แห้ง คือ การล้างแล้วบิดไหมให้หมาดๆ จากนั้นนำมาตากให้แห้ง “ทก” คือ การดึงเพื่อให้เส้นไหมยืด (ภาพที่ 7)

5) การกวัก คือการนำไหมที่ตากแห้งแล้วมาใส่ถัก เพื่อเตรียมนำไหมไปคั่นและดึงให้เส้นไหม ตึง ไม่พันกัน (ภาพที่ 8)

6) การคั่นหมี่ (ภาพที่ 9) คือการเตรียมเส้นไหมก่อนนำไปมัดและย้อมตามลวดลาย โดยการขึงเส้นไหมกับโองสำหรับคั่นหมี่ นับลำให้ถูกต้องตามลวดลายที่ต้องการจะมัดหมี่ โดยพิจารณาคว้ามี่กี่ลำ ซึ่ง 1 ลำ หมายถึง การใช้โองคั่นหมี่หมุนไป 2 รอบ

ภาพที่ 9 การคั่นหมี่

ภาพที่ 10 การลงโองมัดหมี่

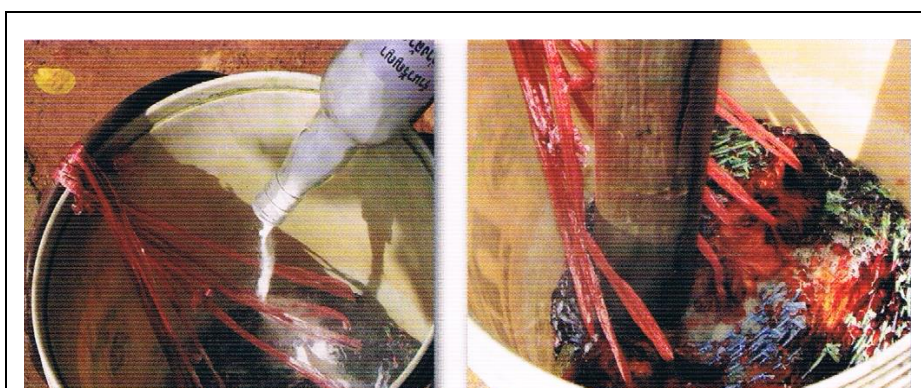
7) การลงโองมัดหมี่ (ภาพที่ 10) คือ การนำเส้นไหมมาลงโองมัด (เครื่องมือใช้สำหรับขึงเส้นไหมให้ตึงเพื่อเตรียมการมัดหมี่) แล้วทำการมัดเส้นไหม ตามลวดลายที่ต้องการจะย้อม โดยนำเส้นไหมมาขึงกับหลักหมี่ เมื่อขึงตึงแล้วจึงนำเชือกฟางมามัดเส้นไหมให้เป็นตอนๆ ตามลวดลายที่จะย้อม สาเหตุที่ต้องมัดคือกันไม่ให้ น้ำสีซึมเข้าไปในเส้นไหมขณะที่ทำการย้อมสี ขั้นตอนนี้เองที่เรียกว่า “มัดหมี่” โดยผู้มัดจะมัดตามความชำนาญที่จดจำมา โดยไม่ต้องดูแบบร่าง การใช้สีเชือกมัดลายต้องเลือกใช้สีเชือกที่เป็นสีคู่ตรงข้ามกับสีที่จะเก็บลายไว้ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นได้ชัดเจนว่าลายอยู่ตรงไหน เช่น ต้องการไหมสีแดง จะใช้เชือกสีแดงมัด เป็นต้น

8) การย้อมสี (ภาพที่ 11) โดยนำเส้นไหมที่มัดแล้วไปจุ่มลงในน้ำเปล่า เพื่อช่วยให้สีซึมเข้าไปในเนื้อไหม ส่วนที่ไม่ได้โดนมัดได้ง่ายขึ้น จากนั้นนำไปตีให้เส้นไหมฟู สีจะได้เข้าเนื้อเส้นไหมได้ง่าย เมื่อตีเสร็จก็นำเส้นไหมมาตำลงในถังสีที่เตรียมไว้ เพื่อให้สีซึมเข้าไปในเส้นไหม จากนั้นนำไปต้ม 30 นาที ในน้ำเดือด จากนั้นนำกลับมาตำอีกครั้ง และนำไปล้างน้ำเปล่า และตากแดดให้แห้ง สำหรับส่วนผสมของสีที่นำมาย้อมคือ ใช้สี 3 ซอง ด่างเกลียม 1 ซ้อนโต๊ะ น้ำร้อน 12 ลิตร (หน้าที่ของด่างเกลียมคือ ช่วยให้สีซึมเข้าไปในเส้นไหมได้ง่ายขึ้น และทำให้เส้นไหมมีความเงา)

ภาพที่ 11 การย้อมสี

9) การล้างขาว (ภาพที่ 12) โดยนำเส้นไหมที่ผ่านการย้อมสีแช่ลงในน้ำเย็นครั้งถึง ประมาณ 2 นาที แล้วบิดให้หมาดจากนั้นนำไปพาดกับพื้นให้ฟู ต่อจากนั้นนำกลับมาใส่ถึงน้ำร้อน ผสมด่างฟอกไหมขาว 1 ซ้อนโต๊ะ แล้วตำเพื่อให้น้ำซึมเข้าไหม และนำไปต้มเพื่อให้สีส่วนเกินหลุดออกมา ทิ้งไว้ประมาณ 10 นาที ระหว่างทำการล้างต้องคอยยกกลับด้านบนอยู่เรื่อยๆ เสร็จแล้ว นำออกมาล้างด้วยน้ำเปล่า 2 ครั้งแล้วจึงนำไปตากแห้ง

ภาพที่ 12 การล้างขาว

10) การแก้มัดไหมมัดหมี่ (ภาพที่ 13) หลังจากย้อมสีครบตามลวดลายที่ต้องการทอแล้ว เรานำเส้นไหมมาใส่โอง เพื่อทำการแก้มัด โดยใช้มีดค่อยๆ ตัด และต้องระวังไม่ให้มัดไปโดนเส้นไหมมัดหมี่ที่ย้อมไว้จนขาด

ภาพที่ 13 การแกะเชือกไหมมัดหมี่

11) การกวักไหม (ภาพที่ 14) คือการนำเส้นไหมมัดหมี่ที่แกะเชือกที่มีดอกออกแล้ว มาใส่ลงในกรอไหม ไส้อีก หรือกวัก

ภาพที่ 14 การกวักไหม

ภาพที่ 15 การกรอเขาหลอด

12) การกรอใส่หลอด (ภาพที่ 15) เป็นการนำเส้นไหมในอีกรหรือกวัก มาทำการกรอใส่หลอดด้ายที่เตรียมไว้ โดยใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า “โน” กรอใส่หลอด จากนั้นจึงนำหลอดด้ายมาใส่ลงในกระสวย เพื่อนำไปทอผ้า ซึ่งเส้นไหมที่อยู่ในกระสวยนี้จะใช้เป็นเส้นพุ่งสำหรับการทอผ้าต่อไป

3.3 ผลการศึกษาการทอผ้าไหมมัดหมี่ รูปแบบลวดลายทอและสีผ้าไหมนาโพธิ์บุรีรัมย์

การทอผ้าไหมมัดหมี่เริ่มต้นด้วยกรรมวิธีที่ปราณีต ซึ่งเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกเส้นไหม การลอกกาไหม การย้อมสีเหลือง การล้างและทกแห้ง การกวัก การคั่นหมี่ การลงโองมัดหมี่ การย้อมสี การฟอกขาวหรือการล้างขาว การแก้เชือกที่มัด การกวักไหม การกรอเข้าหลอด ซึ่งจะเห็นได้ว่ากว่าจะได้ผ้าไหมออกมาจะต้องใช้เวลาในการเตรียมเส้นด้ายและต้องทำด้วยความพิถีพิถัน และละเอียดอ่อนมา ในการทอผ้าไหมมัดหมี่และรูปแบบลวดลายทอและสีผ้าไหมนาโพธิ์บุรีรัมย์ นั้นเริ่มศึกษาตั้งแต่การศึกษาศูปรกรณ์ ที่ใช้สำหรับทอ ตลอดจนรูปแบบลวดลายทอที่ได้ผลิตออกมา

3.3.1 อุปกรณ์สำหรับการทอผ้าไหมมัดหมี่ [6-7]

1) กี่ทอผ้า (ภาพที่ 16) เป็นเครื่องทอผ้าที่กลุ่มทอผ้าศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้ทอผ้าอยู่ในปัจจุบัน คือ กี่กระตุกใช้สำหรับทอผ้าไหม มีความแข็งแรงได้มุมฉาก ไม่โยกไป-มา เพราะอาจจะมีผลต่อเกรนผ้า เมื่อนำไปตัดเย็บเป็นผลิตภัณฑ์จะทำให้เกิดความเสียหายและผู้ทอจะต้องมีความรู้ความสามารถในการทอผ้าด้วย ทอได้รวดเร็ว กี่ทอผ้าประกอบด้วย โครงกี่ พืม เขาทูกหรือตะกอก ไม้ม้วนผ้าและม้วนผ้า ไม้สำหรับพาดนั่งเวลาคนเหยียบสำหรับดึงเส้นไหม และตะกอลงไม้แกนม้วนไหมเส้นยืน คาน แขนว กระจวย หลอดด้ายพุ่ง ผึงหรือสะดึงซึ่งผ้าให้ตั้ง

2) พืมหรือพันหวี มีลักษณะเป็นซี่ๆคล้ายหวี ทำด้วยไม้หรือเหล็กใช้สำหรับสอดหรือร้อยหรือจัดเส้นไหมยืนให้อยู่ห่างกันเป็นระยะเท่าๆกันแล้วใช้กระทบเส้นด้ายหรือเส้นไหมพุ่งที่ขัดสานกันให้แน่น การทอผ้าเนื้อบาง-เนื้อหนาขึ้นอยู่กับพืมหรือพันหวี

3) ตะกอก บางที่เรียกว่า เขา ใช้สำหรับแยกเส้นด้ายขึ้นและลง เพื่อเปิดช่องให้เส้นด้ายพุ่งสอดขัดกัน

4) ไม้กำพัน (ไม้กำพัน) ใช้สำหรับม้วนผ้าที่ทอเสร็จแล้วไว้อีกส่วนหนึ่ง ไม้แกนม้วนผ้านี้จะเหลาเป็นเหลี่ยม จะได้ยึดผ้าที่ม้วนเก็บไว้ไม่ให้ลื่น

5) ไม้ดาบ คือ ไม้สอดแทนไม้ขีด เพื่อให้ตะกอกเปิดกว้าง และสอดด้ายยืนพุ่งไป

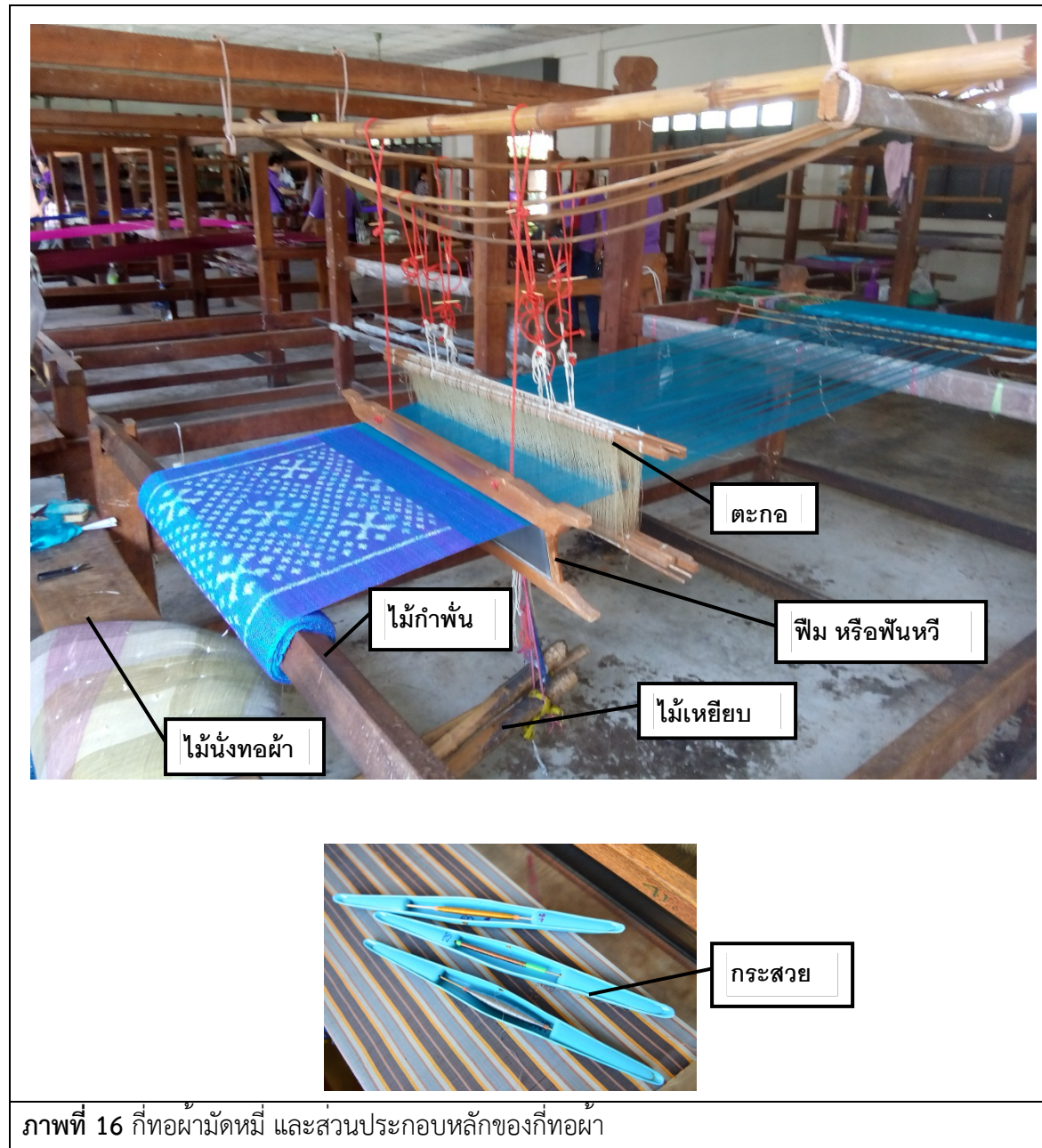
6) ไม้เหยียบ หรือคานเหยียบ เป็นไม้ไผ่ 2 อัน ผูกโยงกับทูกหรือตะกอก ใช้สำหรับเหยียบขึ้นลงเพื่อให้เส้นด้ายหรือเส้นไหมยืน ขึ้นลงสลับกันเปิดช่องให้สอดกระจวยเส้นไหมพุ่ง เพื่อให้ขัดสานกันกับเส้นไหมยืนเป็นผืนผ้า

7) ไม้นั่งทอผ้า คือ ไม้กระดานหนาพอสมควร และมีความยาวมากกว่ากึ่งเล็กน้อย ใช้สำหรับนั่งทอผ้า ไม้นี้จะพาดระหว่างหลักที่ข้างหน้ากับหลักม้วนผ้า

8) กระจวย เป็นอุปกรณ์สำหรับใส่เส้นด้ายพุ่ง มีลักษณะหัวท้ายมีช่องตรงกลางสำหรับใส่หลอดเส้นด้ายพุ่ง เพื่อส่งเข้าไปในช่องของเส้นด้ายยืน สลับกลับไป-มา ตัวกระจวยต้องมีผิวเรียบ เพราะต้องสัมผัสกับเส้นไหมยืนตลอดเวลา

9) บากี่ คือไม้ที่รองรับส่วนปลาย 2 ด้าน ของไม้ม้วนผ้า มี 2 หลัก แต่ละหลักจะอยู่คนละข้างของหูก

10) ผัง เป็นไม้ที่ซึ้งไว้ ตามความกว้างของไม้ที่ทอ เพื่อให้หน้าผ้าตึงพอดีกับฟืม และเพื่อให้ลายผ้าตรง

ภาพที่ 16 กี่ทอผ้ามัดหมี่ และส่วนประกอบหลักของกี่ทอผ้า

3.3.2 การทอผ้าไหมมัดหมี่ [6]

การทอผ้าไหมมัดหมี่จะเป็นการนำเส้นไหมที่เตรียมไว้ ทั้งหมดนั้นมาทำการทอตามลวดลายที่ได้ทำการมัดหมี่ไว้ ขณะที่ทอนั้นใช้ไม้แม่ผัง ซึ้งให้ผ้าตรงและตึง ทำให้เวลาทอผ้าจะแน่นและเก็บ

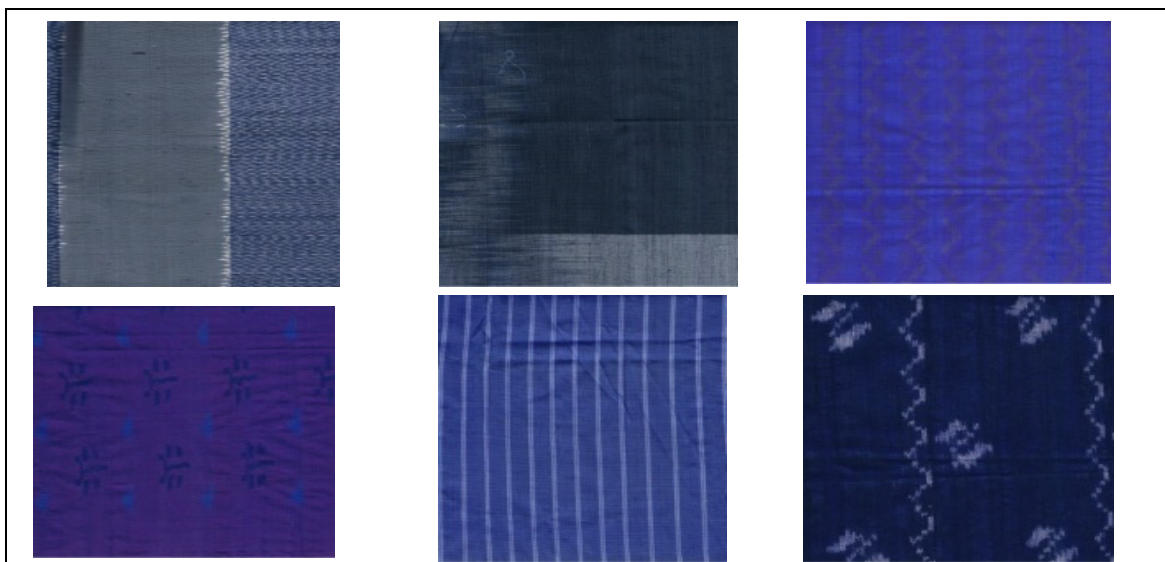
ลายได้สวย การทอผ้าไหมจะประกอบไปด้วยเส้นไหม 2 ชุด คือชุดแรกเป็น “เส้นไหมยืน” (ภาพที่ 17) จะซึ่งไปตามความยาวผ้าอยู่ติดกับกี่ทอ (เครื่องทอ) หรือหูก ชุดที่ 2 คือแกนหมุนเส้นไหมพุ่ง ซึ่งจะถูกรอเข้ากระสวย เพื่อให้กระสวยเป็นตัวนำเส้นด้ายพุ่งสอดขัดเส้นด้ายยืนเป็นมุมฉาก ทอสลับกันไปตลอดความยาวของผืนผ้า การสอดเส้นด้ายพุ่งแต่ละเส้นต้องสอดให้สุดถึงริมแต่ละด้าน แล้วจึงวกกลับมา จะทำให้เกิดริมผ้าเป็นเส้นตรงทั้งสองด้าน (ภาพที่ 18) ส่วนลวดลายของผ้านั้นขึ้นอยู่กับการวางลายผ้าตามแบบของผู้ทอที่ได้ทำการมัดหมี่ไว้

ภาพที่ 17 ชุดเส้นไหมยืนที่ซึ่งตั้งแล้วบนกี่ทอผ้า

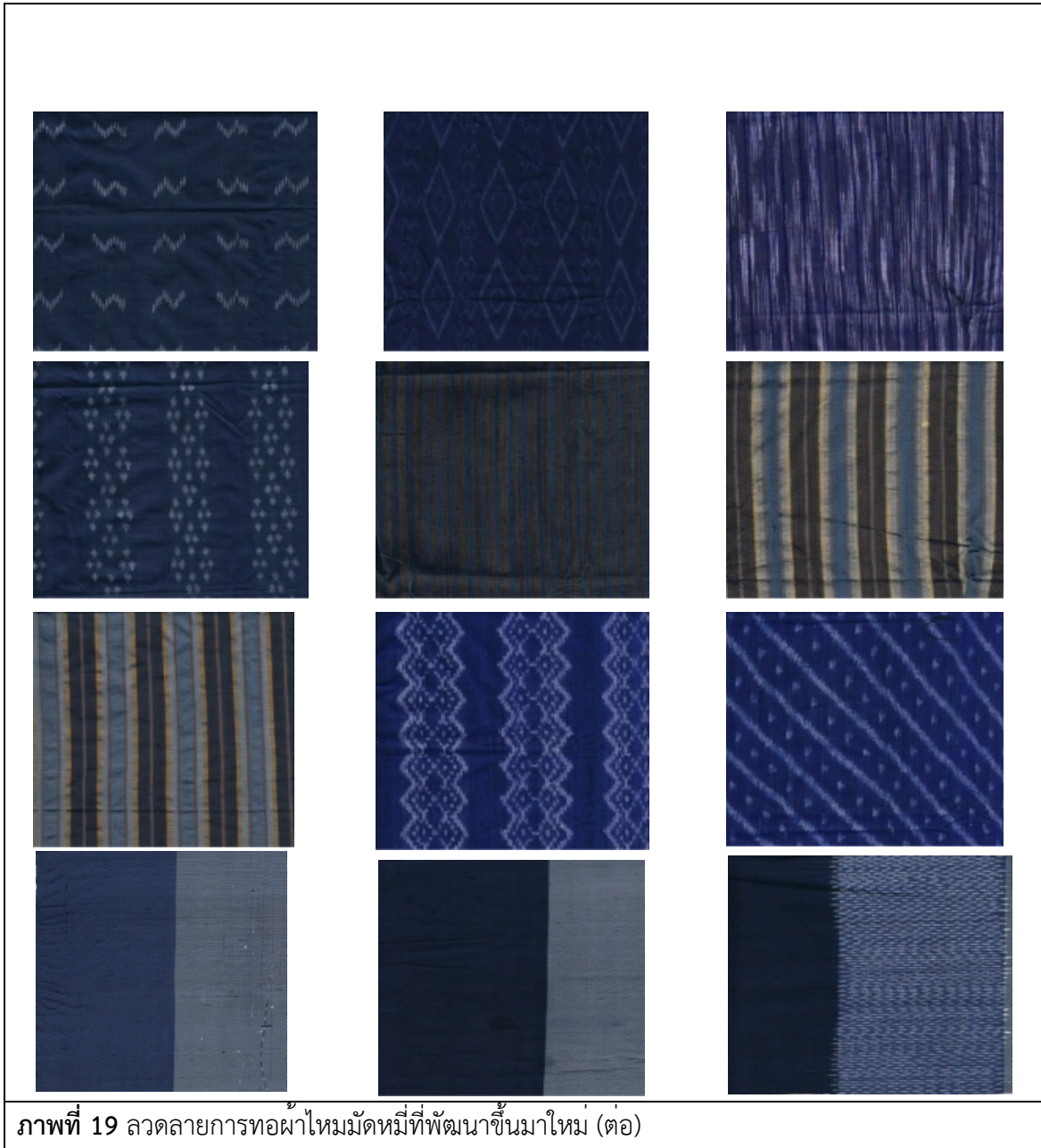

ภาพที่ 18 การทอผ้าไหมมัดหมี่

ภาพที่ 19 ลวดลายการทอผ้าไหมมัดหมี่ที่พัฒนาขึ้นมาใหม่

ภาพที่ 19 ลวดลายการทอผ้าไหมมัดหมี่ที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ (ต่อ)

3.4 ผลการศึกษาการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบเสื้อผ้า กระเป๋าแฟชั่น เคหะสิ่งทอ และบรรจุภัณฑ์

การแปรรูปผ้าไหมมัดหมี่ที่ทอออกมาแล้วจะนำมาเป็นผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าแฟชั่น กระเป๋าแฟชั่น เคหะสิ่งทอ ตลอดจนการสร้างบรรจุภัณฑ์สำหรับบรรจุผ้าไหมนาโปลี โดยรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ได้ทำขึ้นมา มีรูปแบบดังนี้

3.4.1 ผลการศึกษาการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบเสื้อผ้าแฟชั่น

การแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่นาโปลี เพื่อผลิตเป็นเสื้อผ้าแฟชั่นสำหรับสตรี มีด้วยกันทั้งหมด 5 รูปแบบ ดังแสดงในภาพที่ 20

ภาพที่ 20 รูปแบบเสื้อผ้าแฟชั่นจากผ้าไหมมัดหมี่นาโพธิ์

ภาพที่ 20 รูปแบบเสื้อผ้าแฟชั่นจากผ้าไหมมัดหมี่นาโพธิ์ (ต่อ)

3.4.2 ผลการศึกษาการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบกระเป๋าสานแฟชั่น

การแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่นาโพธิ์ เพื่อผลิตเป็นกระเป๋าสานแฟชั่นสำหรับสตรี มีด้วยกันทั้งหมด 5 รูปแบบ ดังแสดงในภาพที่ 21

ภาพที่ 21 รูปแบบกระเป๋าแฟชั่นจากผ้าไหมมัดหมี่นาโพธิ์

3.4.3 ผลการศึกษาการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบเคหะสิ่งทอ

การแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่นาโพธิ์ เพื่อผลิตเป็นเคหะสิ่งทอ โดยการทำเป็นหมอนสำหรับวางบนเก้าอี้ ดังภาพที่ 22

ภาพที่ 22 รูปแบบเคหะสิ่งทอจากผ้าไหมมัดหมี่นาโพธิ์

การแปรรูปผ้าไหมมัดหมี่นาโพธิ์เป็นผลิตภัณฑ์สิ่งทอร่วมสมัยตามแนวคิดวัฒนธรรมเชิงอุตสาหกรรม ครอบคลุม 4 ประเภทผลิตภัณฑ์หลัก ได้แก่ (1) เสื้อผ้าแฟชั่นสำหรับสตรี 5 รูปแบบ ซึ่งออกแบบโดยเน้นการใช้ผ้าอย่างคุ้มค่า ประหยัดเวลาและแรงงานในการตัดเย็บ ตลอดจนสวมใส่สะดวกสบายเหมาะสำหรับหลากหลายโอกาส (2) กระเป๋าแฟชั่นสำหรับสตรี 5 รูปแบบ ที่ผสมผสานเอกลักษณ์ของผ้าไหมมัดหมี่เข้ากับดีไซน์ร่วมสมัย (3) เคหะสิ่งทอในรูปแบบหมอนสำหรับวางบนเก้าอี้ 5 รูปแบบ ซึ่งขยายขอบเขตการใช้งานผ้าไหมจากเครื่องแต่งกายสู่การตกแต่งภายใน และ (4) บรรจุภัณฑ์สำหรับผ้าไหมและเนกไท ที่ออกแบบในลักษณะของขวัญเหมาะสำหรับโอกาสพิเศษและงานเทศกาลต่างๆ โดยใช้กล่องกระดาษขึ้นรูปได้เองติดสัญลักษณ์กลุ่มสีทอง ผลิตภัณฑ์ทั้ง 4 ประเภทนี้ช่วยเพิ่มมูลค่าและขยายขอบเขตการใช้ผ้าไหมนาโพธิ์จาการนุ่งห่มแบบดั้งเดิมไปสู่ผลิตภัณฑ์ไลฟ์สไตล์ที่ตอบโจทย์ตลาดร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.4.4 ผลการศึกษาการพัฒนาบรรจุภัณฑ์สำหรับใส่ผ้าไหมนาโพธิ์

บรรจุภัณฑ์สำหรับบรรจุผ้าไหม และเนกไท แสดงดังภาพที่ 23

ภาพที่ 23 รูปแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับบรรจุผ้าไหม และเนกไท

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษารูปแบบได้ว่า ผ้าไหมมัดหมี่นาโพธิ์มีเอกลักษณ์ด้านลวดลายที่เกิดจากวิถีชีวิต ธรรมชาติ และความเชื่อของชุมชน โดยเฉพาะผ้าไหมมัดหมี่ตีนแดงซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะพื้นที่ งานวิจัยได้นำองค์ความรู้ด้าน

การเตรียมเส้นไหม การย้อมสี การมัดหมี่ และการทอผ้ามาศึกษาและพัฒนาเป็นลวดลายใหม่ที่เหมาะสมต่อการใช้งานร่วมสมัย โดยยังคงลักษณะเฉพาะของผ้ามัดหมี่ที่มีความเหลือมของลวดลาย อันเป็นเสน่ห์ของผ้าทอประเภทนี้ นอกจากนี้ การแปรรูปผ้าไหมมัดหมี่เป็นผลิตภัณฑ์สิ่งทอ ได้แก่ เสื้อผ้าแฟชั่น กระเป๋า เคหะสิ่งทอ และบรรจุภัณฑ์ ช่วยเพิ่มมูลค่าและขยายขอบเขตการใช้ผ้าไหมจากการนุ่งห่มแบบดั้งเดิมไปสู่ผลิตภัณฑ์ไลฟ์สไตล์ โดยคำนึงถึงการใช้อย่างคุ้มค่าและความเหมาะสมด้านการผลิต

การนำแนวคิดวัฒนธรรมเชิงอุตสาหกรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากผ้าไหมนาโพธิ์แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การบูรณาการระหว่างองค์ความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมกับกระบวนการออกแบบเชิงอุตสาหกรรมและความต้องการของตลาดสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีทั้งคุณค่าทางวัฒนธรรมและมูลค่าทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันได้อย่างสมดุล นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนผ่านการสืบทอดทักษะฝีมือแก่คนรุ่นใหม่ การสร้างรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนนาโพธิ์ รวมถึงการส่งเสริมให้ผ้าไหมนาโพธิ์เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับในตลาดที่กว้างขึ้น ทั้งในระดับจังหวัด ระดับประเทศ และในเชิงการส่งออก ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่มุ่งปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตภาพและคุณค่าของสินค้าบนฐานความรู้และความเป็นไทย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากผ้าไหมนาโพธิ์ด้วยวัฒนธรรมเชิงอุตสาหกรรมเป็นแนวทางที่สามารถผสมองค์ความรู้ด้านสิ่งทอเข้ากับการอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างลงตัว โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของผ้าไหมมัดหมี่นาโพธิ์ โดยเฉพาะผ้ามัดหมี่ตีนแดงซึ่งเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่ไม่มีในพื้นที่อื่น ขณะเดียวกันก็สามารถยกระดับผลิตภัณฑ์ให้มีความร่วมสมัย เพิ่มมูลค่า และขยายโอกาสทางการตลาด อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนและการสืบสานมรดกภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของไทยให้คงอยู่สืบไป

เอกสารอ้างอิง

- [1] ประวัติความเป็นมาผ้าไหมบุรีรัมย์ [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://phanomrung silk.com/core/stocks/aboutTH.pdf> (สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2558).
- [2] สिरรงค์ กลั่นคำสอน. (2558). อุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรม. อุตสาหกรรมสาร, 54. 5-7.
- [3] รัตนพล มงคลรัตนาลิทธิ, สุนทร สุวรรณสมบุรณ์, สันติ ธรรมสุริเชษฐ์, ชลธิชา สาริกานนท์, กิตติศักดิ์ อริยะเครือ. (2558). ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากผ้าไหม นาโพธิ์บุรีรัมย์ด้วยวัฒนธรรมเชิงอุตสาหกรรม. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ. คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- [4] คคนางค์ ช่อชู. (2547). กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดการทอผ้าไหมของผู้ทรงปัญญา อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม).
- [5] นิตยา ฉัตรเมืองปัก. (2555). การศึกษาวิเคราะห์ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).

- [6] ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน). (2552). ครูศิลป์ของแผ่นดิน 2. กรุงเทพมหานคร: อี.พี. พับลิชชิ่ง.
- [7] ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน). (2553) ผ้าไทย มรดกแห่งภูมิปัญญาของไทย Textile of Thailand: An Intellectual Heritage. กรุงเทพมหานคร: อี.พี. กราฟิคดีไซน์ และการพิมพ์.